

KNIHY V MĚŠŤANSKÝCH DOMÁCNOSTECH NA MORAVSKOSLEZSKÉM POMEZÍ NA POČÁTKU 19. STOLETÍ

Lenka Nováková (Český Těšín – Ostrava)

Books in Burgher Households on the Moravian-Silesian Border at the Beginning of the 19th Century

Abstract: The relation of subjected municipalities of urban type on the Moravian-Silesian border to books and to education in general can be demonstrated on the example of Místek, situated in the Hukvaldy demesne. The craftsmanship–agricultural character of the town along with its position on a trade route near the Moravian-Silesian border was involved in the shaping of the social environment. Valuable sources of information on burgher households are probate inventories. It is possible to determine from them not only whether burghers owned any books at all and how many, but sometimes even what types of books they were. Among others, likewise the information on book owners, their profession and financial situation is undoubtedly interesting. Although personal motives and the attitudes of Místek burghers towards books usually remain hidden from us, it is still possible to reveal a part of everyday life.

Keywords: Hukvaldy demesne – books – towns – Místek – probate inventories

Kniha, ačkoliv se díky technickému pokroku stala dostupnější pro širší okruh čtenářů, stále představovala určitý luxus, který si nemohl či nechtěl dopřát každý. Její vlastník mohl toužit po obecném vzdělání či profesní erudici, po prohloubení náboženských znalostí a své zbožnosti, stejně tak mohl vlastnictvím knih poukázat na společenský vzestup a snahu přiblížit se aristokratickému způsobu života.

Menším poddanským lokalitám a jejich vztahu ke knihám, respektive ke kultuře obecně byla dosud z pochopitelných důvodů věnována pozornost pouze okrajově v porovnání s měšťanskými knihovnami ve větších městech (například Praha, Olomouc), případně se šlechtickými či klášterními bibliotékami.¹ Předkládaný příspěvek se proto pokusí nastínit vztah obyvatel poddanských měst ke knihám na příkladu hukvaldského panství, nebude ovšem vyčerpávající analýzou měšťanských knihoven zmíněné oblasti. Hukvaldské dominiium v držení olomouckých arcibiskupů se nacházelo na moravskoslezském, respektive uherském pomezí. V první polovině 19. století k němu náleželo šest měst – Příbor, Moravská Ostrava, Místek, Brušperk, Frenštát (dnes Frenštát pod Radhoštěm) a Frýdlant (dnes Frýdlant nad Ostravicí).²

Vztah měšťanů ke knihám respektive ke kultuře obecně určovalo vedle ekonomických předpokladů, společenských styků, rodinného vlivu a podobně rovněž vzdělání. Navzdory povinné školní docházce a přítomnosti škol v každé ze zmi-

něných lokalit (v Příboře dokonce piaristického gymnázia), zaujímali někteří měšťané ještě ke konci 18. století ke vzdělání poměrně rezervovaný až odmítavý vztah.³ Například ještě v sedmdesátých letech 18. století si hukvaldský úředník stěžoval na moravskoostravské měšťany, neboť „(...) několik měšťanů mnohem raději své děti posílá pást dobytek, nebo je dokonce zvyká k zemědělské činnosti, než aby je poslali do školy a k dobré, bohumilné práci, jakožto ke studiu nebo k povětivému řemeslu, je dali (...)“.⁴ O mnoho lepší nebyl mnohdy ani přístup představitelů města. Například v již zmíněné Moravské Ostravě byla ještě v roce 1826 ve školní budově umístěna pouze jedna třída a druhá vyučovací místnost se pronajímala v soukromém měšťanském domě. Stav stávající školní budovy byl přitom přímo alarmující, budova byla chatrná a byt pro učitele se nacházel v podkroví, střechem zatékalo a při deštích musel kantor „hledat úkryt mimo školu“.⁵ Naopak v Příboře, snad také v souvislosti s existencí piaristického gymnázia, lze sledovat mezi měšťany o něco lepší přístup ke vzdělání. Piaristická kolej byla v Příboře založena roku 1694. V rámci tereziánských reforem a reorganizace školského systému byla v roce 1777 i přes protesty příborské městské rady zrušena, respektive přeměněna na hlavní školu. K opětovnému obnovení příborského piaristického gymnázia došlo v roce 1806. Záhy po otevření škola ovšem čelila novým obtížím. V důsledku obecného úpadku piaristického

¹ Vyběrové FEJTOVÁ 2000, s. 99–132; FEJTOVÁ 2004a, s. 159–175; FEJTOVÁ 2004b, s. 629–640; FEJTOVÁ 2006, s. 117–143; VOIT 1983, s. 339–344; VOIT 1984, s. 49–59 a další. O něco lépe než moravské prostředí je na tom jihočeská oblast. Srov. BŮŽEK 1991, s. 43–64.

² Frýdlant byl povýšen na městečko dekretem císařovny Marie Terezie z 29. července 1775. AL SAHEB 2009, s. 141.

³ ZBAVITEL 1940, průběžně; BRICHOVÁ 1995, s. 62–69.

⁴ Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Hukvaldy, inv. č. 782, č. k. 27.

⁵ JIŘÍK 1993, s. 124.

Obr. 1. Veduta města Místku – v zadní části vyobrazen Frýdek, 1746 (Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Cech soukenický Místek).

řádu se příborské gymnázium potýkalo s nedostatkem kvalitních učitelů i rádoých bratří, měnový krach v roce 1811 způsobil znehodnocení úspor v nadacích, které financovaly chod školy. Rovněž dotace ze strany města přestávaly stačit. Finanční obtíže nakonec vedly ke zrušení piaristického gymnázia v Příboře v roce 1829, definitivně toto rozhodnutí potvrdilo nařízení moravského gubernia ze dne 28. května 1832.⁶

V příborských svatebních smlouvách se poměrně hojně vyskytovala i formulace vyžadující zajištění vzdělání pro potomky z předchozích vztahů (například vdova Sklenovská z Příbora si již v roce 1694 u svého nastávajícího manžela vymínila, aby „(...) sirotka ke všemu dobrému cvičil, literárnímu umění učiti dal, pakliby k temu schopný nebyl, zavčas řemeslu, ke kterému by chuť a aumysl měl, jeho vésti (...)“).⁷ Podobně i analýza místního původu studentů na příborském gymnáziu ukázala, že většina jich pocházela z Příbora a přilehlého okolí, z ostatních měst hukvaldského panství byli zastoupeni také mladíci z Místku a Frenštátu, méně již z Moravské Ostravy.⁸ K absolventům příborského gymnázia patřil například Josef Ignác Buček, rytíř z Heraltic, profesor politických věd na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, královský rada, profesor hospodářství a cenzor politických a zahraničních spisů, dále kazatel a pedagog František Poláček či kazatel a matematik Jan Volný. Z dalších příborských studentů nelze opomenout Bonifáce Buzka, pedagoga a filozofa, jehož dílo vešlo ve známost díky jeho žákům, především F. M. Klácelovi. Mezi nejznámější žáky piaristického gymnázia v Příboře patřil Řehoř Tomáš Volný, moravský dějepisec, kněz a příslušník benediktinského řádu, autor několika historických statí a knih, mimo jiné proslulého místopisu *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert*.⁹

Přístup ke vzdělání se odrážel i v gramotnosti obyvatel a ještě na počátku 19. století se můžeme setkat na některých dokumentech úředního charakteru s křížkem místo podpisu dotyčného měšťana. Nic na tom neměnil ani fakt, že od roku 1774 byla zavedena povinná školní docházka.¹⁰

O výskytu knih mezi měšťany na hukvaldském panství, stejně tak jako i o celkové podobě domácností, podávají nejvíce informací pozůstalostní spisy, které byly zpravidla sepsány s cílem zamezit dědickým sporům. Jejich forma a rozsah se často lišily – někdy obsahovaly i poslední vůli zemřelého, inventáře majetku, příkládaly se i svatební smlouvy, stavební protokoly, kvitance dluhů a peněžních pohledávek a podobně.¹¹ Pro poznání měšťanských domácností jsou nejpřírodnější inventáře majetku po nebožtíkovi, které se často liší mírou propracovanosti. V případě hukvaldského panství byly zpravidla členěny dle tematických skupin, od stříbrného a cínového nádobí přes nábytek, nástroje až po oblečení. K inventarizaci pozůstalosti se ovšem přistupovalo pouze ve vybraných případech, například při evidenci majetku sirotků, odúmrti, soupisu věcí obviněného z kriminálního deliktu, případně ze soukromých důvodů – pohledávky na majetku zemřelého, žádost pozůstalých apod.¹² Inventarizaci prováděli zástupci městské rady společně s písařem, případně dalšími zainteresovanými osobami.

Za účelem sledování výskytu knih v měšťanských domácnostech na hukvaldském panství jsme udělali mikrosundu do pozůstalostních spisů v jedné z lokalit na dominiu, v městě Místku, a to mezi léty 1801 a 1820.¹³

Z hospodářského hlediska převažoval v Místku řemeslnícko-zemědělský ráz, s dominujícím soukenickým a plátenickým řemeslem. Ekonomický rozvoj se společně s populačním růstem odrážel i na nové výstavbě ve městě. Zatímco

⁶ CHOBOT 1995, s. 57–59; BRICHOVÁ 1995, s. 67–68.

⁷ Státní okresní archiv Nový Jičín, fond Archiv města Příbor, inv. č. 67. NOVÁKOVÁ VAŠUTOVÁ 2014, s. 136–137.

⁸ MOCEK 1995, s. 108–124.

⁹ SKUTIL 1995, s. 194–202.

¹⁰ TROJAN 2000, s. 9–13.

¹¹ MYŠKA 1985, s. 253. Rovněž HRUBÁ 2002, průběžně; MALÝ 2007, s. 251–166; NEUDERTOVÁ 1996, s. 153–162 a další.

¹² HRUBÁ 2002, s. 252.

¹³ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek, inv. č. 337, č. k. 9–22.

v roce 1764 bylo v Místku evidováno 180 domů,¹⁴ v roce 1791 se počet navýšil na 396 obytných stavení.¹⁵ Na přelomu 18. a 19. století město nepostihla ani žádná větší katastrofa, která by výrazněji zasáhla do každodenního života místeckých obyvatel (odhlédneme-li od průchodů vojsk, které sice zatěžovaly místní ekonomiku, nicméně nepůsobily na ni destruktivně). Poloha Místku na komunikaci spojující Hranice, Příbor, Místek, Frýdek s Těšínem a dále s Bílskem dává tušit, že město nebylo zcela stranou kulturních a obchodních vlivů. Dalo by se tedy říci, že vnější podmínky rozvoji knižní kultury nebránily. Časové období mezi léty 1801 a 1820 bylo zvoleno pro již dostatečné množství pozůstalostních spisů, které nám umožňují nahlédnout do místeckých domácností. Před rokem 1801 se tyto archivní materiály dochovaly v daleko menší míře.

Z let 1801 až 1820 máme k dispozici celkem 510 pozůstalostních spisů místeckých obyvatel. Jejich obsah a množství v nich uvedených informací se ovšem značně různí. Pouze 170 spisů (33 % z celkového počtu pozůstalostních spisů) zahrnovalo i inventáře majetku, jejichž vypovídací hodnota byla ovšem velmi rozdílná. Některé obsahovaly podrobný výčet položek ve vlastnictví zemřelého, jiné se naopak v tomto směru vyznačovaly značnou stručností. Z těchto zmíněných 170 inventářů majetku sepsaných po úmrtí měšťanů pouhých 18 zahrnovalo zmínku o vlastnictví knihy, respektive knih. Velmi malý výskyt zápisů o knihách v inventářích ovšem nemůžeme jednoznačně chápat jako projev nevzdělanosti nebo lhostejnosti měšťanů, ale jeho důvodem zřejmě mohla být i cenzurní nařízení. Podle výnosu Josefa II. knihy z pozůstalostí sice nespádaly pod cenzurní dohled, jiná situace ovšem nastala, pokud by je chtěl dědic dále prodat. V tom případě musel předložit seznam děl určených k zpeněžení státním kontrolním úřadům, ty jej podrobily analýze a vyčlenily zakázaná díla.¹⁶ Je tedy možné, že zhotovitelé inventářů ve snaze vyhnout se případným komplikacím a zdlouhavým jednáním se státními úřady knihy pro jistotu do pozůstalostních soupisů vůbec nezapsali.

Je rovněž otázkou, do jaké míry byly knihy (především staré a poškozené) jakožto méně hodnotné položky v inventářích opomíjeny. Je ovšem také možné, že čtenářství ještě skutečně nepatřilo mezi příliš rozšířené záliby místeckých měšťanů a knihy v jejich domácnostech skutečně scházely. Mezi další možnosti patří rovněž liknavost městských úředníků. O neúplnosti a nedůslednosti pozůstalostní agendy napovídá případ Jana Míčky, šenkovního měšťana a řeznického mistra z Místku. Jeho pozůstalostní spis z roku 1812 obsahoval jak testament, tak i inventář majetku. Zatímco v závěti Míček důsledně rozdělil všechny své věci příbuzným, známým, případně je určil k prodeji, a to včetně knih: „(...) ty knížky všechny, které su na polici, prodat (...)“, inventář majetku a licitační protokol se o existenci knih vůbec nezmiňuje.¹⁷ O knihách nebo snad dokonce o knihovnách v domácnostech

místeckých měšťanů napovídá i nábytek jmenovaný v inventářích. Například Mariana Lisková po sobě zanechala mimo jiné „skříň na knihy“ („*ein Bücherschranke*“), o samotných knihách se ovšem inventář opět nezmiňuje.¹⁸

Z uvedených 18 inventářů majetků nebylo ve dvou případech specifikováno množství knih v pozůstalosti, písař si vystačil s obecným konstatováním „*staré knihy*“ („*alte Bücher*“) či „*několik starých latinských knížek*“ („*einige alte lateinische Bücher*“). Ve zbývajících šestnácti případech vlastnili měšťané dohromady 66 knih. Převážná část (10 měšťanů) disponovala pouze jednou či dvěma knihami. Do deseti kusů knih se nacházelo ve čtyřech domácnostech a největším počtem knih se mohl pochlubit městský písař Vincenc Eiselt (26 knih).

Ve většině případů se ze zápisů bližší informace o knihách v domácnostech měšťanů nedovídáme. Tituly ani autory knih zpravidla písař nezaznamenal, podobně skoupý byl také na informace ohledně jejich tematického zaměření. Povětšinou užíval pouze obecných pojmů jako například „*alte Bücher*“ nebo „*böhmische alte verrisene Büchel*“. Mezi zápisy, ve kterých se písař širěji zmínil o zaměření knih, převažovala díla s náboženskou tematikou – modlitební knížky (16 kusů), případně bible (2 kusy), které se v domácnostech vyskytovaly zpravidla po jednom či dvou kusech. V jednom případě se v pozůstalosti nacházely dokonce čtyři modlitební knížky. Mezi místeckými měšťany můžeme sledovat také snahu o vzdělávání se a prohlubování znalostí. Ve dvou případech se v inventáři nacházely odborné knihy, jež zřejmě využívali jejich majitelé při výkonu své profese. Městský chirurg Michal Winkelbauer vlastnil kromě potřebných lékařských nástrojů rovněž dva bližší nespecifikované lékařské svazky („*ärztliche Bücher*“).¹⁹ Jak jsme již zmínili, nejobsáhlejší soubor knih, u něhož známe dokonce i jednotlivé názvy, vlastnil městský písař Vincenc Eiselt.²⁰ Ačkoliv v inventáři jeho majetku figurovala pouze obecná položka „*čtyři knihy*“ a *1 Theresiarische Kriminal Gerichtsordnung*, na zvláštním listu v příloze inventární komise rozepsala seznam celkem 26 právnických knih. Mimo již zmíněného tereziánského kriminálního právního řádu se zde nacházely i další právní řady, spisy pojednávající o měšťanském právu, josefínská právní kniha o šesti svazcích, dílo Josefa von Sonnenfelse, ale také starší právní příručky – například z roku 1550 nebo 1657.²¹

Poměrně neobvyklé odborné tituly vlastnili i další dva místečtí měšťané, ačkoliv přímo nesouvisely s jejich profesí. Mohly by snad ale odkazovat na dřívější studium svých majitelů, než si zvolili řemeslnickou dráhu. Houslař David Horil zanechal ve své pozůstalosti v roce 1810 spis o aritmetice („*geschriebene Arithmetik*“) a další dvě, bližší neurčené knihy („*2 alte Bücher*“). Soukenický mistr a domkář Cyril Stuchlík vlastnil několik starých latinských knížek („*einige alte lateinische Bücher*“), dále tři modlitební knížky a českou bibli ve dvou svazcích.²²

¹⁴ Moravský zemský archiv Brno, fond B1 Gubernium, sign. M41, kart. 968.

¹⁵ SCHWOY 1794, s. 129.

¹⁶ LIPOVSKI 2011, s. 28–29; LIPOVSKI 2013, s. 351.

¹⁷ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek, inv. č. 337, č. k. 16.

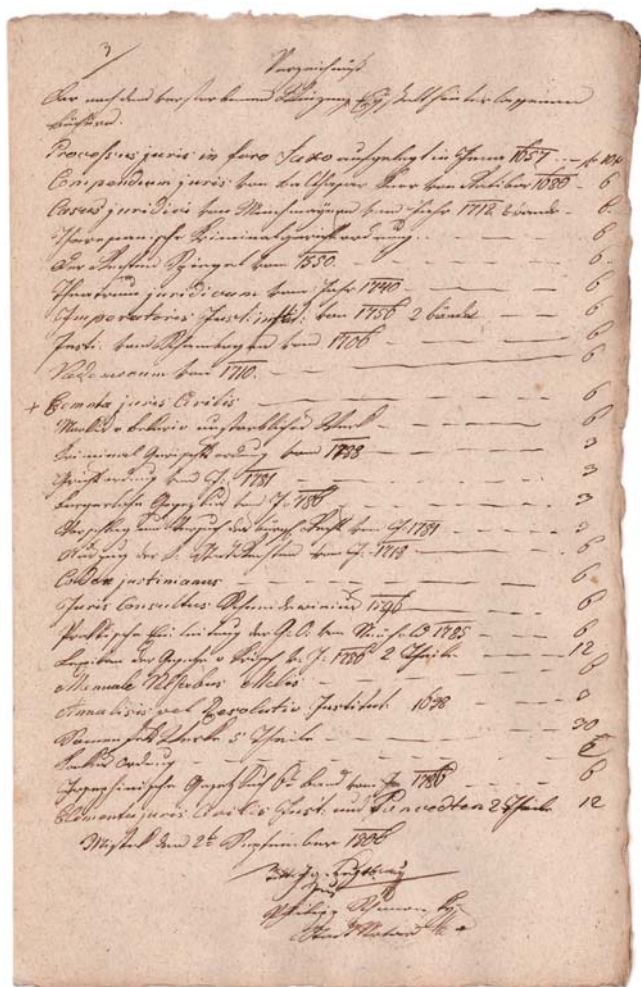
¹⁸ Tamtéž, č. k. 20.

¹⁹ Tamtéž, č. k. 19.

²⁰ Vincenc Eiselt zemřel 18. března 1806 ve věku 55 let. Zemský archiv Opava, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 1591, sign. M I 17.

²¹ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek, inv. č. 337, č. k. 13.

²² Tamtéž, č. k. 15.

Obr. 2. Soupis knih v pozůstalosti Vincence Eiselta z Místku, 1806 (Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek).

Po jazykové stránce vystupovalo místecké obyvatelstvo z převážné části jakožto české.²³ Pokud to u knih v inventářích bylo uvedeno, převládaly české tituly. Výjimku činily zmíněné latinské spisy Cyrila Stuchlíka a rovněž pozůstalost Tekly Walterové. Tato místecká měšťanka se provdala za pruského husara Filipa Waltera, který od ní – mimochodem přibližně 17 až 18 let před její smrtí – odešel. Pravděpodobně jako památka jí po něm zůstala německá modlitební knížka, mimo to vlastnila rovněž jednu starou českou modlitební knížečku.²⁴

Inventarizační komise ocenila jednotlivé svazky povětšinou částkou pohybuující se okolo 10 až 30 krejcarů. Menší hodnotu měly staré či znehodnocené spisy, například dvě „staré a roztrhané“ knihy byly ohodnoceny celkem 6 krejcarů. Zmíněná sbírka 26 právních příruček nebyla v očích zá-

stupců městské rady zřejmě moc vzácná, neboť jednotlivé spisy ocenili povětšinou 3 nebo 6 krejcarů. Nejvyšší hodnotu přiznali Sonnenfelsovu pětisvazkovému dílu, jehož cenu stanovili na 30 krejcarů. Mezi nejdražší knihy ze všech 18 pozůstalostních inventářů patřily bible. Soukeník Viktorin Neckář vlastnil jeden kus oceněný dokonce na 5 zlatých.²⁵ Dá se předpokládat, že se jednalo již o dílo s patřičným uměleckým zpracováním a zdobením. Jen pro srovnání uveďme i ceny jiných položek v inventářích. Například stůl stál kolem 2 zlatých, almary se pohybovaly od 1 zlatého 30 krejcarů do 3 zlatých, dřevěné nástěnné hodiny kolem 1 zlatého a 30 krejcarů.²⁶ Připomeňme i ceny potravin v Místku. Jedna „sprostná zemlička“ přišla kupujícího na 1 krejcar, jeden „bochník bílého chleba“ na 3 krejcarů.²⁷

Z hlediska sociální skladby majitelů knih ve zmíněných pozůstalostních inventářích převládali překvapivě domkáři (10 osob). Příslušníci nejvyšší společenské vrstvy ve městě, šenkovní měšťané, byli zastoupeni pouze dvěma osobami. Nelze ovšem říci, že by majitelé právovárečných domů ve městě přistupovali ke kultuře líknavě či bez zájmu. V jejich pozůstalostech se nacházelo poměrně velké množství obrazů, ale i dalších sběratelských předmětů.²⁸ U šesti zbývajících místeckých obyvatel nebyla uvedena lokalizace jejich domu ani sociální status. Z profesního hlediska převažovali soukeničtí mistři, ovšem vzhledem k hospodářskému zaměření Místku a převládajícímu soukeničtví není toto zjištění žádným překvapením. Zastoupeny byly i další řemeslné profese – pláteníci, houslař, řezník, zmíněný městský chirurg nebo městský písař. Mezi vlastníky knih bylo i pět žen (čtyři vdovy a jedna vdaná žena). Čtyři z nich vlastnily pouze jednu až dvě modlitební knížky. V pozůstalosti Františky Rekové se nacházelo neurčené množství „starých knih“ („alte Bücher“) v hodnotě 48 krejcarů. Ze záznamu ovšem nevyplývá vztah Františky k těmto knihám. Zůstává tak otázkou, zda se jednalo o její osobní vlastnictví, či svazky zdědila – nejpravděpodobněji po svém manželovi, šenkovním měšťanu Karlu Rekovi.²⁹

Podle církevní vizitace z roku 1808 se větší kolekci knih nemohla pochlubit ani místecká farní knihovna.³⁰ Obsahovala pouze pět spisů, všechny s náboženskou tematikou. Mezi nimi se nacházela i třísvazková legenda svatého Petra od Martina Weissbachera z roku 1737 či nedělní kázání z Jasně Hory – Čenstochové.³¹ Mnohem bohatší soubory knih byly evidovány v pozůstalostech po místeckých církevních hodnostářích. Ačkoliv v případě kaplana Šimona Poláška z Místku se nedochoval jejich seznam, je nám známo, že dotyčný vlastnil i tři díly *Entdeckung von Amerika*, snad se jednalo o dílo Joachima Heinricha Campeho *Colombus Entdeckung von Amerika*. Další z místeckých duchovních, kaplan Valentin Sládeček (zemřel 1823), po sobě zanechal

²³ NOVÁKOVÁ VAŠUTOVÁ 2014, s. 73.

²⁴ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek, inv. č. 337, č. k. 16.

²⁵ Tamtéž, č. k. 14.

²⁶ Tamtéž, č. k. 14–16.

²⁷ VAŠUTOVÁ 2010, s. 127–146.

²⁸ NOVÁKOVÁ 2018, 227–228.

²⁹ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek, inv. č. 337, č. k. 20. Ujasnění vztahu čtenáře ke knihovně obecně je v případě městského prostředí komplikované. Je otázkou, zda knihy či soubory knih představovaly výsledek sběratelského úsilí zesnulého, dar, či dědictví. HOJDA 1985, s. 309.

³⁰ Ve spisu se přitom nacházela poznámka „(...) beider Mistecker Pfarrei befinden sich folgende bücher (...)“.

³¹ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Farní úřad Místek, inv. č. 149.

13 titulů, povětšinou breviáře, sbírky kázání a tři svazky církevního práva. Pozůstalost místeckého faráře a děkana Augustina Kuči z roku 1836 zahrnovala na místní poměry úctyhodných 110 knih. Je pravděpodobné, že se nejednalo jenom o jeho osobní vlastnictví, ale taktéž o svazky z farní knihovny, která by tak ve srovnání s rokem 1808 nabyla na objemu. Mimo náboženské tituly zpestřovaly tuto kolekci díla s cestopisnou a výchovnou tematikou, filozofické spisy, slovník, básně a jiné. Například pět titulů od Joachima Heinricha Campeho, mimo jiné i *Columbus Entdeckung von Amerika* či *Väterlicher Rat für meine Tochter*, dále *Geographie für Kinder* od Christiana Raffa, *Grundriss der nöthigsten pädagogischen Kenntnisse für Väter, Lehrer und Hofmeister* od Isaaca Iselina, francouzsko-německo-latinský slovník, díla Immanuela Kanta, ale také Antonína Jaroslava Puchmajera, Josefa Dobrovského a mnohé další.³²

Velmi skoupé a ojedinělé zmínky o vlastnictví knih v pozůstalostech místeckých měšťanů ovšem nejsou ničím zvláštním v porovnání s okolními lokalitami. V sousedním městě Frýdku, které již leží na Těšínsku, byla velmi podobná situace, pozůstalostních spisů se z tohoto období dokonce dochovalo mnohem méně. Také frýdečtí písaři se v inventářích omezovali pouze na obecná sdělení (např. „2 Bücher“), bez zapsání jmen autorů či titulů. Ve srovnání s Místkem jsou ve vlastnictví frýdeckých měšťanů uváděny navíc v té době oblíbené kalendáře.³³ Také modlitební knížky byly v pozůstalostních spisech frýdeckých obyvatel zmiňovány pouze zřídka, přestože jejich pořizovací cena se pohybovala v řádu několika krejcarů. Jistou výjimku představoval inventář Terzie Kronesové, vdovy po frýdeckém pošťákovi, která vlastnila 14 modlitebních knížek. Kromě děl s náboženskou tematikou se ve frýdeckých inventářích ojediněle vyskytovaly účetní materiály. Například frýdecký barvířský mistr Valentin Farník vlastnil spisy a knihy se zápisy pláten určených k barvení.³⁴ Mezi další zvláštnosti ve frýdeckých inventářích patřila knížečka pro děti frýdecké svobodné služebné Barbory Jungové či blíže nespecifikovaný počet lékařských knih frýdeckého velkoměšťana a městského lékaře Josefa Večerka.³⁵ Odlišná situace ovšem panovala například v samotné metropoli Těšínska, ve městě Těšíně. Místní honorace považovala vlastnictví knih za samozřejmost a společenskou nutnost. K rozšiřování knih ve městě přispívala i tiskárna, založená v roce 1806.³⁶ Například těšínský administrátor Jan Antonín Šeršník vlastnil knihovnu o přibližně šesti stech svazcích z oblasti práva, lékařství, náboženství, filozofie apod.³⁷

Ačkoliv pramenný materiál je, co se týče vztahu měšťanů a knih na hukvaldském panství, značně omezený, umožňuje nám vytvořit si alespoň obecnou představu o knižní produkci ve zdejších domácnostech. Přestože knihy stále patřily k poměrně finančně nákladným záležitostem, pořizovali si je nejenom nejvýše postavené společenské vrstvy ve městě – šenkovní měšťané, ale také na společen-

ském žebříčku níže postavení domkáři. Třebaže nám pramenná základna nedovoluje identifikovat způsob nabytí knih a vztah majitelů k nim, můžeme usuzovat, že mnohé svazky tvořily součást pozůstalostí a dědily se nejenom v rodinách, ale i v rámci širšího okruhu známých a sousedů. V souladu s tradiční zbožností převládala mezi obyvatelstvem náboženská literatura, především modlitební knížky, vzácněji bible. Setkáváme se rovněž se snahou o zlepšení profesní odbornosti vlastníka, ale také vzdělávání se mimo obor. Členům inventarizačních komisí bohužel povětšinou nepřipadalo důležité zaznamenat jméno autora či název díla, naopak se v mnohých případech spokojili s velmi obecným záznamem „staré knihy“, „několik knih“ a podobně. Tato situace nepanovala pouze ve sledovaném Místku, ale také v okolních lokalitách na moravskoslezském pomezí, například v sousedním Frýdku.

Prameny:

Archiv města Ostravy, fond Archiv města Moravské Ostravy. Listiny, listy a knihy.
Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Frýdek.
Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperk.
Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Místek.
Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Farní úřad Místek.
Státní okresní archiv Nový Jičín, fond Archiv města Příbor.
Státní okresní archiv Nový Jičín, fond Archiv města Frenštát pod Radhoštěm.
Zemský archiv Opava, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje.
Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Hukvaldy.

Literatura:

AL SAHEB 2009: AL SAHEB, Jan et al. *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi*. Ostrava: Montanex, 2009.
BOHATCOVÁ 1990: BOHATCOVÁ, Miriam et al. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama, 1990.
BRICHOVÁ 1995: BRICHOVÁ, Jaroslava. Piaristické školy v Příboře v letech 1777–1832. In: *Piaristé v Příboře*. Nový Jičín: Státní okresní archiv, 1995, s. 62–69.
BŮŽEK 1991: BŮŽEK, Václav. Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době. In: *Opera historica 1: Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 1991, s. 43–64.

³² LIPOVSKI 2013, s. 352–353.

³³ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv města Frýdek, inv. č. 542, č. k. 63.

³⁴ LIPOVSKI 2013, s. 351–352.

³⁵ LIPOVSKI 2013, s. 352.

³⁶ KRŮL – NOVÁKOVÁ – PAVELKOVÁ 2006, s. 96–100.

³⁷ KORBELÁŘOVÁ 2005, s. 227.

- FEJTOVÁ 2000:** FEJTOVÁ, Olga. Die Entwicklung von Lesserinteressen der Bürger der Prager Neustadt im 17. Jahrhundert auf Grund der Nachlassinventare. In: *Acta Comeniana: archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenického*. = *Internationale Revue für Studien über J.A. Comenius und Ideengeschichte der Frühen Zeit*. = *International Review of Comenius Studies and Early Modern Intellectual History*. Praha: *Filosofia* 14 (38), 2000, s. 99–132.
- FEJTOVÁ 2004a:** FEJTOVÁ, Olga. Měšťanské elity na Novém Městě pražském v 17. století a knižní kultura. In: *Documenta Pragensia: Pražské městské elity. Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2004, s. 159–175.
- FEJTOVÁ 2004b:** FEJTOVÁ, Olga. Měšťanský čtenář 17. století a recepce aktuální barokní literatury. In: *Barokní Praha, barokní Čechie 1620–1740. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách*. Praha: Scriptorium, 2004, s. 629–640.
- FEJTOVÁ 2006:** FEJTOVÁ, Olga. Reformierte Literatur in Prager bürgerlichen Privatbibliothekem im 17. Jahrhundert im Vergleich (Bullingers Einfluss im bürgerlichen Milieu). *Listy filologické* 129, 2006, č. 1–2, s. 117–143.
- HOJDA 1985:** HOJDA, Zdeněk. Měšťanské barokní sbírky v Praze a v Olomouci. In: *Historická Olomouc a její současné problémy 5*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1985, s. 307–322.
- HRUBÁ 2002:** HRUBÁ, Michaela. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle.“ *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*. Ústí nad Labem: Universita Jana Evangelisty Purkyně, 2002.
- JIŘÍK 1993:** JIŘÍK, Karel et al. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sřinga, 1993.
- KORBELÁŘOVÁ 2005:** KORBELÁŘOVÁ, Irena. *Města na Těšínsku v 18. století*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2005.
- KRŮL – NOVÁKOVÁ – PAVELKOVÁ 2006:** KRŮL, Martin – NOVÁKOVÁ, Pavlína – PAVELKOVÁ, Ilona. *Historie a současnost podnikání v Těšínském Slezsku*. Žehuřice: Městské knihy s.r.o., 2006.
- LIPOVSKI 2011:** LIPOVSKI, Radek. Pozůstalostní agenda v osvícenském zákonodárství 1740–1790. *Hospodářské dějiny* 26, 2011, č. 1, s. 3–36.
- LIPOVSKI 2013:** LIPOVSKI, Radek. *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku na sklonku tradiční společnosti (1700–1850)*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013.
- NOVÁKOVÁ 2018:** NOVÁKOVÁ, Lenka. Měšťanská domácnost na hukvaldském panství ve druhé polovině 17. a v 18. století. In: *Dům, palác a zámek v hmotné kultuře Slezska. Cieszyńskie studia muzealne*=*Těšínský muzejní sborník 6*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2018, s. 219–232.
- NOVÁKOVÁ VAŠUTOVÁ 2014:** NOVÁKOVÁ VAŠUTOVÁ, Lenka. *Města a měšťanská společnost na hukvaldském panství v 17. a 18. století*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2014.
- MALÝ 2007:** MALÝ, Tomáš. Co nabízejí (raně novověké) testamenty? Zamyšlení nad možnostmi kvantifikace. *Časopis Matice moravské* 126, 2007, s. 251–166.
- MOCEK 1995:** MOCEK, Michal. Analýza struktury studentů piaristického gymnázia v Příboře v letech 1806–1829. In: *Piaristé v Příboře*. Nový Jičín: Státní okresní archiv, 1995, s. 108–124.
- MYŠKA 1985:** MYŠKA, Milan. Způsob života domácích tkalců v slezsko-moravské plátenické oblasti před nástupem průmyslové revoluce ve světle pozůstalostních spisů. *Časopis Slezského muzea – série B* 34, 1985, s. 151–175.
- NEUDERTOVÁ 1996:** NEUDERTOVÁ, Michaela. Inventář pozůstalostí jako pramen poznání všedního dne ženy. In: *Žena v dějinách Prahy. Sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies. Documenta Pragensia XIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1996, s. 153–162.
- SCHWOY 1794:** SCHWOY, Franz Joseph. *Topographie vom Markgrafthum Mähren. Teil III*. Wien, 1794.
- SKUTIL 1995:** SKUTIL, Jan. Osobnosti literárně činných piaristů v Příboře. In: *Piaristé v Příboře*. Nový Jičín: Státní okresní archiv, 1995, s. 194–203.
- TROJAN 2000:** TROJAN, Jan. *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století. Jejich sociální postavení, společenská funkce a význam ve vývoji národní hudební kultury*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000.
- VAŠUTOVÁ 2010:** VAŠUTOVÁ, Lenka. Ceny potravin ve městech Místku a Frýdku v 80. letech 18. století. In: *Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek 11*. Frýdek-Místek: Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv ve Frýdku Místku, 2010, s. 127–146.
- VOIT 1983:** VOIT, Petr. Předbělohorská měšťanská třída v Olomouci jako konzument literatury. In: *Historická Olomouc a její současné problémy IV. Sborník referátů z celostátního symposia, konaného v Olomouci ve dnech 9.–12. února 1982*. Olomouc: Univerzita Palackého 1983, s. 339–344.
- VOIT 1984:** VOIT, Petr. Česká literární tvorba v povědomí olomouckých měšťanů před Bílou horou. *Vlastivědný věstník Moravský* 36, 1984, č. 1, s. 49–59.
- ZBAVITEL 1940:** ZBAVITEL, Alois. *Z dějin frenštátského školství*. Valašské Meziříčí, 1940.

Mgr. Lenka Nováková, Ph.D.
 Muzeum Těšínska, příspěvková organizace
 Masarykovy sady 103/19, 737 01 Český Těšín;
 Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické
 fakulty Ostravské univerzity
 Reální 5, 701 03 Ostrava